

Tranås kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Anna Rabow 2018-11-05

Omslagsbild: Flygbild över Skånes-Tranås, 2015. Lunds stift.

Tranås kyrka

Brösarp-Tranås församling, Vemmenhögs, Ljunits, Herrestads, Färs och Österlens kontrakt, Lunds stift, Tranås socken, fastighet Tranås 26:24, Tomelilla kommun, Skåne län och landskap.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Tranås kyrka ligger i Skåne-Tranås i Ingelstads härad i den västligaste delen av Österlen, drygt åtta kilometer norr om huvudorten Tomelilla. Tranås socken består av ett förhållandevis öppet jordbrukslandskap med inslag av äldre skog och betesmarker. Det nuvarande ortnamnet tillkom 1894 för att undvika förväxling med Tranås i Småland. Den äldsta benämningen *Traanaes* som är från 1300-talet syftar troligtvis på ett näs, det vill säga fuktig mark, där tranor häckar. Av gamla kartor framgår det att byn var omgärdad av kärr och flera åar sammanstrålade i byn. Tillgången till vatten var troligtvis avgörande för byns etablering. Byn ligger strategiskt placerad där två viktiga färdleder, mellan Lund och Simrishamn och Kristianstad och Ystad, korsas. Ortnamnet tyder för övrigt på en sen kolonisation i slutet av forntiden eller i början av medeltiden. Några lämningar efter forntida bosättningar har inte påträffats i närheten av den nuvarande byplatsen.

Den äldre/medeltida byn avspeglas av den äldsta bevarade kartan över Tranås från 1766 då byn var relativt stor med 27 gårdar. Socknens första kyrka antas ha uppförts under senare delen av 1000-talet av biskop Eginus. Kyrkan och kyrkogården låg i byns nordvästra hörn, nära prästgården och mölledammen. Nedanför detta, intill vägkorsningen fanns ett stort torg vilket talar för att Tranås utgjorde en betydelsefull marknadsplats. Vid torget låg också gästgivargården som tidigare legat längre söderut. Den större delen av byn och dess gårdar låg söder därom, tätt intill varandra i två långa rader med landsvägen och en mängd hagar emellan sig. Längs hagarna och centralt kring torget fanns en stor mängd gatehus som talar för att det funnits ett centrum för handel och hantverk.

Vid enskiftet i början av 1800-talet då hälften av gårdarna flyttade ut lades grunden för den nuvarande strukturen. Markerna delades in i en solfjädersform kring byn. Ny bebyggelse uppfördes på en del av de gamla gårdsplatserna men den oregelbundna strukturen med småskalig bebyggelse och smala slingrande gator bevarades. Vid järnvägens etablering i mitten av 1800-talet tackade Tranås befolkning nej till en draging genom byn. Trots det bestod ortens position som centralort ett bra tag framöver. Ett tydligt resultat av den blomstrande handeln är att den medeltida kyrkan ersattes med en ny på 1880-talet. Byn utökades successivt under 1900-talet, de första husen uppfördes i närheten av den äldre bebyggelsen. Kring 1930-talet skedde utbyggnaden längs utfartsvägarna. Kyrkans belägenhet i utkanten av den nordvästra delen av orten har bevarats. Den ligger på en höjd och är idag omgiven av ett böljande åkerbrukslandskap med inslag av skog.

Kyrkobyggnad

Tranås nuvarande kyrka byggdes 1880-81 nordväst om platsen för den gamla kyrkan. Rivningen av den gamla kyrkan utfördes samtidigt som den nya uppfördes. Ritningarna till den nya kyrkan utfördes av den danske arkitekten och Ystads stadsarkitekt, Peter Boisen och bearbetades på uppdrag av Ernst Abraham Jacobsson, arkitekt vid Överintendentsämbetet. Exakt vad som är Boisens respektive Jacobssons verk är okänt eftersom nybyggnadsritningarna inte är signerade. Kyrkan uppfördes i rött tegel i nyromansk och nygotisk stil och bestod ursprungligen av västtorn med högrest spira, långhus, kor och absid. Sedan uppförandet har kyrkan genomgått ett par större renoveringar och de tekniska systemen har bytts ut. Den största förändringen skedde 1937 då sakristian byggdes norr om koret.

Inte långt efter uppförandet skedde några förändringar i interiören. 1899 ersattes korskränket, altarbordet och korset som utgjort en del av den nya inredningen med altare och altaruppsats från den gamla kyrkan. Altaruppsatsen renoverades och målades om. Några år senare målades även predikstolen och baldakinen, som är från början av 1600-talet, om för att passa med den nyrenoverade altaruppsatsen. Och 1906 fick kyrkan sin nuvarande orgel från E. A. Setterquist & Son i Örebro.

T. v: Huvudentrén i västtornet. T. h: Då sakristian byggdes 1937 sattes korets fönster och absidens entré igen och ny entré tillkom i den nya sakristian.

År 1937 utfördes en restaurering under ledning av länsarkitekt Nils A. Blanck. En sakristia med källare och pannrum tillkom norr om koret varmed ingången i absiden och korets norra fönster murades igen. En ny ingång uppfördes till sakristian som inreddes med vindfång, toaletterum och skrudskåp. Som följd av tillbyggnaden disponerades absid och kor om något. Altaret flyttades längre österut och golvet och trappan mellan kor och långhus lades om med tegel. De två kokskaminerna som stått längst fram i långhuset ersattes med en ny värmeanläggning. Två bänkar togs bort och bänkarna kortades av mot väggarna för att ge plats åt radiatorer.

År 1975 gjordes en undersökning av de invändiga väggarna inför restaureringen under påföljande år ledd av arkitekt Torsten Leon-Nilson. Man kom då fram till att väggarna under 1930-talets renovering behandlats för kraftiga salpeterutslag och målats om med limfärg. Innertak och bjälkar hade fått samma kulör. Drygt tio år senare hade ånyo en behandling mot utfällningarna och ommålning utförts, denna gång med emulsionsfärg. Därefter hade väggarna bättrats med plastfärg. Under 1970-talets renovering gjordes mer grundlig behandling av problemytorna. Kyrkan återfick sin färgsättning i varmt rödbrunt och ljus ockra och schablonmålade växtslingor. Takets ramverk kammålades i ljusare kulör än tidigare, liksom bänkar, knäfall, orgel och orgelläktare. Vidare byggdes läktaren in med mötesrum, förråd och toalett. Nya innerfönster av järn och klarglas sattes upp. Vatten och avlopp drogs in och elanläggningen moderniserades.

År 1993 utfördes ut- och invändig renovering då vildvin avlägsnades från fasaden som foglagades och enstaka vittrat tegel byttes. Invändigt utfördes bättringsmålning på väggarna som konstaterades ha tagit skada av de täta färglagren.

År 2002 renoverades kyrkas invändigt med ny el- och värmeanläggning, murlagningar, bättringsmålning på väggar, borttagning av den främre bänkraden, rivning av vindfång i sakristia, ny ytterdörr och golv i sakristian och inredningen kompletterades med bland annat förvaringsmöbler. Tillgänglighetsanpassningen vid sydportalen förbättrades genom att den befintliga rampen förlängdes.

År 2008 renoverades kyrkan utvändigt. Fasaderna sågs över och det gråmålade taket av stålplåt byttes mot omålade zinkplåt. Dörrar, ljudluckor, gjutjärnsfönster och järndetaljer målades med linoljefärg. Senare tillkomna plåtinklädnader på gavelkrön togs bort och skadade delar av cementlister ersattes med nytillverkade av B-bruk som avfärgades i grått likt tidigare utförande.

Exteriör

Kyrkan består av ett smalt torn i väster, långhus, kor, absid och i norr en tillbyggnad från 1937 som fungerar som sakristia. Den ursprungliga kyrka har en kraftigt utkragande sockel av huggen granit som vilar på en grundläggning av gråsten. Murarna består av tegel i full- och skalmurskonstruktion. Sakristians betongsockel är i liv med fasaden. Hela kyrkan är murad i rött tegel i kryssförband med pärlfog. Murarna är uppdelade i lisener som ramar in varje fönster och som är utkragade genom profiltegel med hålkäl. Längst upp finns en avslutande rundbågefris närmast den kraftigt profilerade och gråmålade putsade gesimsen. Fönstren har rundbågsvalv och är indragna i fasaden genom rundat formtegel. En rundbågsfris och gesims löper även på gavlarna. Gesimsen är dock smalare här och fortsätter på tornet där den delar av den nedre våningen med den mellersta. En list löper även en bit nedanför den avdelande listen och nertill på den mellersta våningens fönstersektioner. Ovanför den andra våningen smalnar tornet av och den översta våningen har tre djupt indragna ljudluckor på vardera sidan av tornet. Även dessa öppningar är rundbågsformade och delas av genom kolonner med kapitäl i tegel.

I väster finns huvudentrén som är artikulerad genom en framskjutande fronton med ett litet sadeltak krönt av ett latinskt kors. Entrén är rundbågsvälvd och är indragen genom i fem anfang i tegel med putsade doriska kapitäl. Portens omfattning är putsad och gråmålade och består av en fasettlist och ett rundbågsformat parti med en tavla, innefattad av en profilerad kant. Porten som utgörs av en pardörr är försedd med skivtäckning i koppar. Trappan består av tre trappsteg i huggen granit.

Den södra entrén är utformad på liknande sätt med korskrönt fronton, skivtäckt dubbelpart och fasettlist men dess anfang är likt fönstren indraget genom konvexformat tegel. I rundbågen finns även ett överljus av gjutjärn med krysspröjs. Entrén är tillgänglighetsanpassad med betonggjuten ramp och sidor av klovhuggen granit.

Samtliga fönster i den ursprungliga kyrkan utgörs av krysspröjsade gjutjärnsfönster med gjutna solbänkar, avfärgade i mörkgrått. Tornet har två smala fönster åt norr och söder på nedre botten, två mindre på mellersta våningen och två små runda längst upp under takspiran. Långhuset har nio fönster, koret ett och absiden två. Det norra fönstret i koret har satts igen. Sakristians fönster består av tonade glas med blyspröjs innefattade i gråmålade stålbågar.

Sakristians dörr som vetter åt öster och har ersatt en port i absiden är spontad och avfärgad i brunt. Dörren har en enkel betongtrappa med fyra steg. Intill trappan finns en låg mur med plåttäckt tak som utgör skydd till källarnedgång. I hörnet mellan sakristian och långhuset finns en skorsten som går upp över långhusets gavvel.

Koret och långhuset har uppskjutande gavlar som är liksom alla tak täckta med omålad, skivtäckt zinkplåt. Även lister på tornet och entréernas frontoner är avtäckta med zinkplåt. Torntakets höga spira dekorerats med frontoner på varje sida och avslutas med förgylld kula och svartmålat kors.

Kyrkorummet sett från läktarunderbyggnaden med de stjärnbeströdda valven i koret och absiden i fonden.

Interiör

I tornets nedre botten finns på södra sidan en trappa som leder till de övre planen och under den ryms ett teknikrum. Trappans räcke består av svarvade dockor, avfärgade i brunt med rött och grönt på knoppar, handledare i svart. Teknikrummet döljs av vägg och dörr av spontade brädor avfärgade likt väggarna. På norra sidan står en kyrkbänk med en hatthylla ovanför. Golvet är av rött kvadratisk tegel och i mitten ligger två äldre kalkstensvårdar. Väggarna är putsade och avfärgade i brutet vitt och taket är putsat och vitt. Pardörren mot långhuset, och även insidan av huvudingången, utgörs av bruna spegeldörrar med ramar i svart och grönt. De kraftiga gångjärnen är markerade i svart.

Långhuset, som är ett enskeppigt rum, består av en orgelläktare med underbyggnad, bänkinredning och predikstol på den norra sidan. Läktarunderbyggnaden, som på den södra sidan rymmer samtalsrum och på den norra liten hall, toalett och städutrymme, har väggar av spontad panel med konkava hörn mot kyrkorummet, enkla furudörrar och tegelgolv av kvadratiska röda plattor. Golvet i den bakre delen och mittgången i långhuset är lagt med gult åttkantigt tegel med röda små fyrkantiga plattor i hörnen. Merparten av detta golv är dock dolt av en matta som täcker hela mittgången. Längst fram och i kor och absid är det gamla golvet ersatt av rött tegel. Trappan mellan långhus och kor har tre steg som består av tegel ställda på högkant.

Läktaren med orgeln som kom på plats 1906 och läktarunderbyggnaderna som tillkom 1976 efter ritningar av Torsten Leon-Nilson.

Väggarna i långhuset är indelade med lisener mellan fönstren, en hög bröstlist och rundbågsvalv i den övre delen av väggarna. Lisenerna är försedda med profilerade konsoler för trätakets vinkelstöd. Väggfälten är avfärgade i en varm, rödbrun ton inramade i vitt och under listen löper en schablon i form av en bladranka. Vinkelstöden som är väl artikulerade med voluter och annan dekor bär upp ett kassettak. Taket har även hanband och mellan vinkelstöden finns dragjärn. Takets snickerier är avfärgat i mörkbrunt med rött på avfasningar och guld på knoppar.

Läktarbarriär, pelare och orgel är utformade på liknande sätt som takinredningen men i en något ljusare brun färg och med dekor i rött, grönt, svart, guld och blått. Barriärens räcke utgörs av balusterdockor och dess mittparti är framskjutet och mjukt rundat.

I det kryssvälvda koret är väggar och pelare avfärgade i vitt med bladrankor under pelarnas kapital och valven är avfärgade i blått med guldstjärnor. Hjälmsvalvet i absiden är helt blåmålat med stjärnor i taket. Altaret står under tribunbågen med altarrundel framför. Vid triumfbågens norra sida står dopfunten.

Tornets andra våning med trappan som leder upp till klockvåningen, bild t.h. klockvåningen.

På norra sidan av koret finns ingången till sakristian som är inredd med parkettgolv, putsade väggar i brutet vitt och kassettak. Dörren och även ytterdörrens insida utgörs av slät träfaner.

Från tornets bottenvåning leder en trappa upp till den andra våningen och via en dörr på denna våning nås läktaren. I övrigt rymmer den andra våningen en kista och ytterligare en brant trappa i trä med enkelt räcke. Via en lucka i taket kommer man upp till tredje våningen varifrån ytterligare en öppen enkel trappa leder upp till klockvåningen. Väggarna på detta plan är putsade, i övrigt är golv och tak obehandlade och rummet är oinrett. Ovanför trappans vilplan, vid den övre delen av trappan finns en plåtlucka till vinden över långhuset. I klockvåningen upptas nästan hela utrymmet av klockbocken i fur och i alla fyra väderstrecken finns tre ljudluckor. Via en lucka i taket nås den sista våningen i tornet. Härifrån kan tornspirans konstruktion med hjärtstock, vertikala träpelare, högben och stjärnbjälklag ses.

Vinden över långhuset har en takstolskonstruktion av furu. Innertakets isolering döljer den nedre delen av konstruktionen och landgång går längs mittkrönet. På varannan takstol finns hanbjälkar och på var fjärde vertikala stolpar som binder samman innertaksstrukturen med yttertaksstrukturen. Korets, och troligen även absidens vindar är endast tillgängliga via en lucka i korets östfasad.

T. v: Altare och altaruppsats som är från slutet av 1500-talet sattes in i den nya kyrkan först 1899 och ersatte då ett enkelt altare och skrank. T. h: Predikstol och baldakin är något senare.

Inredning och inventarier

Altare

Altare, liksom altaruppsats, är från 1597 och kommer från Tranås gamla kyrka. Altaret återinsattes 1899 och ersatte ett enkelt altare med kors och korskrank. Det hade stått på tornvinden sedan den gamla kyrkan rivits tjugo år tidigare. Enligt tavla på altaruppsatsens baksida ska både altare och altaruppsats ha renoverats 1758 och vid återinsättningen gjordes en konservering då den ursprungliga färgsättningen ska ha rekonstruerats. Ett äldre lager med färger i mörkare nyanser finns på en kredering och under denna finns färger i blått, grönt och guld som bedöms vara den äldsta färgsättningen. Altarbordet är uppfört i trä och har rik dekor i renässansstil med arkitektonisk fältindelning av fem räfflade doriska kolonner i relief. Mellan dem är de fyra evangelisterna innefattade i rundbågsformade fält och ovanför dem finns palmetter. Altaret är avfärgat i rött och svart med inslag av gröna lister och guld främst som bakgrund i rundbågsfält och i palmetter.

Altaruppsats

Altaruppsatsen är av trä och har en rik dekor i renässansstil av bland annat listverk, tandsnitt och maskaroner. Det har ett välvt baldakintak som kröns av ett tympanonfält med det allseende ögat och bärs upp av två kolonner med kraftiga postament stående på altarbordets främre del. Bakstycket utgörs av tre fält som delas in av fyra halvkolonner på framskjutande postament. Mellan kolonnerna

finns sex fält med motiv ur Jesu liv varav de övre har rundvälvda inramningar. De nedre fälten utgörs av text med bibelord. På bakstyckets vardera sida finns utsnidade sidostycken med maskaroner.

Altarring

Altarringen är troligen från 1880-talet och har ett knäfall som är stoppat och klätt med röd textil. Överliggare klätt och stoppat likt knäfallet vilar på kolonnetter med profilerade baser, mittprofilering och tärningskapital. Altarringen är avfärgad i grönt med svarta kolonnetter och röda lister. Trägolvet innanför rundeln är upphöjt och täcks av en gul flossamatta.

Predikstol

Predikstolen och baldakinen som är från 1603-4 är utförda i renässansstil. De ska ha satts in i den nya kyrkan 1880 men på ett foto som är taget före 1899 syns inte baldakinen. Predikstolen ska vid flytten ha blivit övermålad i brungrått, troligen för att stämma överens med den övriga inredningen. Redan i början av 1900-talet återfick predikstolen sin färgsättning vid en restaurering. På fyra av korgens sidor är de fyra evangelisterna utsnidade och ovanför dem tympanonfält med änglahuvuden. Mellan dem finns kolonner med änglahuvuden och på de nedre delarna sitter lejonhuvuden med kulformade avslutningar nedtill. Korgens övre del har änglar i hörnen, textinskriftion, och listverk med bland annat äggstavlist. Färgsättningen är liksom altaret huvudsakligen i svart, guld, rött och grönt. Predikstolen står på en pelare och trätrappan åt öster som löper längs yttermuren är av senare datum.

Baldakinen har liknande utformning och färgsättning som predikstolen. Den har på undersidan en stjärnbeströdd himmel med ett centrerat bladornament varifrån en duva hänger ner.

Dopfun

Dopfunten är från 1100-talets senare hälft och tillskrivs Blentarpsgruppen. Kupan är av ljusgrå kalksten från Komstad och cylindrisk med rundad botten. Dess sidor är dekorerad med en rundbågsarkad och dess nedre del är godronnerad. Urholkningen är skålformig med uttömningshål i botten. Foten som är av mörkgrå kalksten från Gotland har kvadratisk botten med hörntappar och cylindrisk övre del med hålkäl.

Bänkinredning

Bänkarna är utformade med gavlar och spegelindelade ryggar, avfärgade i ljusbrun kammålning. Gavlarna har krönande rundstavar, runda dekorer och kolonnstöd markerat i grönt, rött och brunt. Sidogången till den södra entrén skärmas av med barriärer med spegelindelning på båda sidor. Bänkkvarteren har golv av gråmålade brädor.

T. v: Bänkinredningen i kyrkan. T.h: I tornet finns två kyrkklockor varav den lilla syns i bild.

Orgel

Orgeln som är placerad på läktaren i väster är från 1906 och tillverkad av E. A. Setterquist & Son i Örebro. Orgeln har inte någon känd föregångare och blev renoverad 1973. Orgeln är utformad på liknande sätt som läktaren och kammålade i brunt men är särskilt dekorerad med gulddetaljer, blå och röd färg. Dess nedre del består av en ramverkskonstruktion och dess övre del är arkitektoniskt uppbyggt med pipor i tre rundbågiga fält. Det mittersta fältet är högre än de flankerande och har ett genombrutet fyrpass, vinklat avslut med en lyra och akroterier på krönen. De lägre fälten avslutas på sidorna med toureller.

Klockor

I tornets fjärde våning hänger två kyrkklockor, varav den största är från 1400-talet. Den har en otydlig inskription som enligt Ulldal 1896 skulle tydas och i latinsk inskription översättas till: *Den heliga Anna, Början och slutet, Gud och människa, Årans konung, Jesus från Nazaret judarnas konung, Maria heder åt dig, Maria Guds moder.*

Den lilla klockan har blivit omgjuten 1814 och 1850 varav den senare händelsen omnämns på klockans framsida. Den är för övrigt ornerad med friser upptill och nertill och det finns även en strålände triangel och ett kors med druvklasar. På klockans baksida finns eklövskantad inskription.

Den sydöstra delen av kyrkogården utgör den äldsta delen. Den gamla kyrkans plats är markerad med ett kors.

Övrigt

I triumfbågen finns ett krucifix som ursprungligen suttit i den gamla kyrkan men förvarades i ett uthus fram till 1899 då man beslutade att sätta upp det i den nya kyrkan. Krucifixet som är i ek och antas vara utförd under 1200-talets andra hälft restaurerades och bemålades före montering. Kristusfiguren har genomborrade fötter och en krona vars spetsar blivit avbrutna. Den nedre delen med Matteusymbolen i fyrpass har blivit tillfogad senare. På långhusväggarna hänger series pastorium-tavlor med prästlängder från år 1577 och fram till idag. Längst fram i långhuset på den södra sidan, och i mötesrummet, finns oljemålningar föreställande rivningen av medeltidskyrkan. På den norra sidan i långhuset finns en trätavla som tidigare utgjort del av det medeltida läktarskranket. Vidare finns det tre ljuskronor i mässing i kyrkorummet varav den i koret skänktes till kyrkan på 1880-talet och de två andra som är större tillkom 1903.

Kyrkogård

Kyrkogården utgörs i huvudsak av två delar, en större i väster där kyrkan ligger och en mindre i öster där den medeltida kyrkan legat. Utvidgningar av den medeltida kyrkogården skedde i tre etapper på 1870-talet och 1931 gjordes en stor utvidgning efter ritningar av länsarkitekt Nils A. Blanck åt norr och väster. Den äldsta delen av kyrkogården ligger på en höjd och omges av en trädkrans av hamlad lind. Mot

de yngre delarna i sydostväst finns en hög slänt och på de andra sidorna en terrasserad mur. Den gamla kyrkans plats markeras med ett kors, i övrigt finns här även en minneslund anlagd 1986. Både denna del och den nyare delen i väster, som omges av en låg kallmur och regelbunden trädkrans av lindar, utgörs av i huvudsak gräsmatta och ett fåtal större gångar. Huvudentréerna i söder och sydost har dubbelgrindar av gjutjärn med årtalet 1880. Några träd av hästkastanj och skogslönn finns i det nordöstra hörnet. Gravvårdarna domineras av de äldre resta vårdarna varav ett fåtal har kvar sina gravplatsanordningar i form av omgärdningar, grus och planteringar. Den vanligaste typen av utsmyckning utgörs av någon form av städsegrön växtlighet där några idegranar, tujor och ädelcypresser är högväxta.

Byggnader på kyrkogården

År 1913 uppfördes ett likvagnshus intill den sydöstra utkanten av kyrkogården. Byggnaden har fasader av rött tegel med en stickbågsformad port i den södra gaveln. År 1937 uppfördes ett begravningskapell i kyrkogårdens sydöstra del efter ritningar av Nils A. Blanck. Även denna byggnad är av rött tegel murat i munkförband. Sadeltaket är täckt med tegelpannor. Dubbelporten i den östra gaveln är likt kyrkans portar klädda med kopparplåt. Ovanför porten finns ett i fasaden försänkt kors.

Karaktärisering

Uppförandet av Tranås nya kyrka speglar utvecklingen av samhället som en centralort i slutet av 1800-talet. Orten lyckades trots att järnvägen inte drogs genom byn bibehålla sin betydelse som handelsplats och knutpunkt. Den gamla kyrkan befanns vara för liten och det fanns resurser att bygga en ny. Samtidigt passade man på att utvidga kyrkogården och på platsen där den gamla kyrkan legat finns ett kors. Kyrkan och prästgården ligger något avskilda från övriga byn, i söder och öster breder byn ut sig med mölledamm, torg med gästgivargård, äldre gatustruktur med tätt liggande gathus.

Både den gamla kyrkogården och den nya kyrkan ligger på var sin höjd och omges på traditionellt sätt av kallmurar och regelbundna trädkransar av lind. De bevarade resta gravvårdarna, de enstaka äldre gravplatsutsmyckningarna, de grusade gångarna och den städsegröna växtligheten ger kyrkogården dess karaktär. Solitära större exemplar av äldre lövträd och barrträd ger likaså en parklik åt kyrkogården. Likhuset och gravkapellet, uppförda i rött tegel, bildar en enhet med kyrkans utformning.

Kyrkan är, bortsett från tillbyggnaden av sakristian, välbevarad exteriört och har en för slutet av 1800-talet tidstypiskt gestaltning med historiserande inslag. Den nyromanska stilen representeras av en relativt sparsmakad dekor i form av rundbågsfriser och rundbågsvalv och den nygotiska stilen av en höjdsträvande tornspira. De väl bearbetade entréerna med anfang markerade av putsade kapital och kopparklädda portar är särskilt påkostade. Det röda maskinslagna teglet blev

med industrialiseringen ett förhållandevis billigt och lättillgängligt material och med formtegel gavs möjligheter till en mängds olika typer av fasaddetaljer. Den största förändringen är dock att alla plåtdetaljer har ersatts av zinkplåt, men dess naturligt grå färg skiljer sig inte så mycket från den tidigare gråmålade stålplåten.

Interiört har det skett fler förändringar men den rikt dekorerade bänk-, orgelläktar- och takinredningen och väggmålningarna i varmrött och schablondekor håller samman interiören. Den bruna kulören, accentfärgerna och utförandet på kammålningen på träinredningen skiljer sig något åt på de olika delarna, bänkarna är ljusare och taket mörkast. Färgsättningen och gulddekoren återkommer till viss del i altaruppsättningen, predikstolen och baldakinen som är från början av 1600-talet. De kommer tillsammans med dopfunten från den äldre kyrkan. Förutom färgsättning är altarets och predikstolens barocka stilspråk till viss del lik 1800-talsinredningen som är svulstig. Altaruppsatsens himlavalv och baldakinens stjärnhimmel återkommer dessutom i korets och i absidens blåa stjärnvalv.

Att tänka på

- Återlämnade gravvårdar ska stå kvar på sina gravplatser och de få gravplatser med stenramar och växtlighet bör bevaras. Den delvis terrasserade kyrkogårdsmuren, trädkransen och de höga vintergröna växtligheten på kyrkogården utgör viktiga strukturer på kyrkogården.
- Bortsett från sakristian och igensättningen av absiddörren är kyrkan välbevarad exteriört sett. Den utgör ett exempel på en relativt enkel men väl bearbetad nyromansk kyrka i maskinslaget rött tegel med rundbågsfriser, rundvälvda fönsteröppningar, framskjutande portaler och höga gavlar.
- Kyrkans äldre inredning med altare, predikstol, dopfunt och triumfkrucifix, utgör värdebärande delar som länkar kyrkan till dess medeltida föregångare.
- Kyrkans övriga interiöra inredning är enhetligt utförd med läktarbyggnad, pelare, bänkar, innerdörrar och takutformning men har idag fått skilda färgsättningar i olika nyanser av brunt. Takets mörkbruna färgsättning står i kontrast till de ljusare väggarna. Den starka färgsättningen på snickerier och varmt rödbrunt på väggar är ovanlig och bör bevaras.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt Kulturmiljölagen 4 kap. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom registrerad fornlämning Tranås 35:1. Fornlämningen avser medeltida bytomt/gårdstomt och skyddas enligt 2 kap. Kulturmiljölagen. Tranås [L11] ligger inom riksintresse för kulturmiljövård. Uttrycket för riksintresset lyder: *Samhälle, där flera vägar möts, med öppet stensatt torg i centrum. Sockencentrum med nyromansk kyrka, prästgård från 1853, en mångfald av gatebus och en före detta vattenkvarn.*

Källor

Från Bjäre till Österlen. Skånska natur- och kulturmiljöer, red. Ingrid Meijer-Klarin, Länsstyrelsen i Kristianstads län, Värnamo, 1996.

Orgelinventering för Lunds stift, Anders Johansson, 2016.

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Skåne-Tranås kyrka, Brösarp-Tranås församling, Lunds stift, Skåne län, Underhållsplan, Ponnert arkitekter, 2005.

Skåne-Tranås kyrkogård, Vård- och underhållsplan, Landskapsgruppen Öresund AB, 2016-10-12.

Tranås, orsrapport, kulturmiljöprogram, Tomelilla kommun, Regionmuseet Kristianstad, 2002.

Tranås kyrka, Antikvarisk kontrollrapport vid invändig restaurering, Rapport 2002:28, Per Lundgren, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne

Tranås kyrka, Utvändig renovering, Antikvarisk kontroll, Rapport 2009:014, Jörgen Kling, Malmö Museer.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2018-10-04

Fältinventering: Anna Rabow

Rapportsammanställning och foto: Anna Rabow

Granskning: Kerstin Börjesson, Regionmuseet Kristianstad

Färdigställd: 2018-11-05

